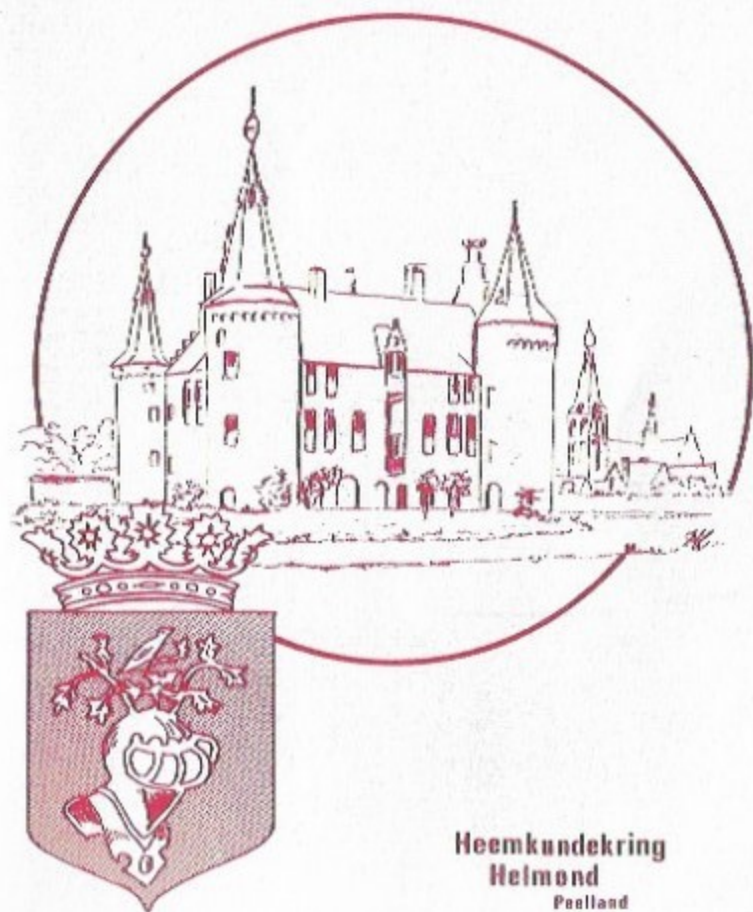

Helmonds Heem

Heemkundekring
Helmond
Peelland

Uitgave van Heemkundekring
Helmond - Peelland

Opgericht 24 mei 1948

3-Maandelyks tijdschrift

Secretariaat en
abbonementen:
R. Boudewijns
Harmoniestraat 44
5702 JG Helmond
Tel. 04920-51 623

Redactie:
Jeroen v.d. Heijden
Gabriël van Neerven
Sanne Vonk

Redactieadres:
Basstraat 48
5702 SH Helmond
Tel. 04920-51 847

Druk: Erwin Vane

Kringlidmaatschap
incl. abonnement:
f 35,- per jaar.
Abonnement zonder
lidmaatschap:
f 30,- per jaar.

Penningmeester:
M. Wijnhof
Van Deutekomplein 89
5706 TJ Helmond
Postgiro 26 410 99

1993 NUMMER 4

ISSN 0166-3585

HELMONDS HEEM

1993 nummer 4

negentiende jaargang

INHOUD:

Redactioneel	325
Heemkundekring inventariseert kleine monumenten G. van Neerven	329
Kunst moet de straat op J. Boetzkes	339
Wederwaardigheden van een kleine monumentenzoeker M. Wijnhof	343
Beeldende vorming in de eigen omgeving M. Kreemers	353
Kwartierstaten van Helmondse families deel 3: Van Duppen A. Bodemeijer	361
Aanvullingen en correcties op 'Helmond in de tang genomen'	373
Jaarinhoud 1993	376

DE REDACTIE is niet aansprakelijk voor de inhoud van geplaatste artikelen. Het redactiedres staat daarom open voor alle reacties. Ook kopij is daar van harte welkom. De redactie behoudt zich het recht voor stukken in te korten of aan te passen. Kopij bij voorkeur typen of aanleveren op floppydisk in WP -, FW - of Ascii-formaat. Gebruik daarbij s.v.p. zo min mogelijk opmaakcode's en geen WP-voet- of eindnoten.

ADVERTENTIE TARIEVEN: f 75,- voor een hele pagina, f 50,- voor een halve pagina. Inlichtingen en opgave bij de redactie, telefoon 51 847.

ALLE AFBEELDINGEN zijn -met vriendelijke toestemming- afkomstig van het Gemeente-archief Helmond, tenzij anders vermeld.

REDACTIONEEL

Kanaal afsluiten?

Van oudsher heeft Helmond te maken met water. In de loop van de twaalfde eeuw ontstond hier, in het moerassige dal van de Aa, een stad. Ruim een eeuw later werd de eerste burcht gevolgd door het bakstenen kasteel dat nu nog de stad siert. De drassige Peel op welks rand Helmond ligt, droeg in de loop der eeuwen belangrijk bij aan het economische en politieke wel en wee van de stad.

Maar niet alleen het water van Aa en Peel droegen bij aan de ontwikkeling van de stad. Aan het begin van de vorige eeuw kwam daar de Zuid-Willemsvaart bij. Voor de huidige generatie Helmonders is dat kanaal niet weg te denken. Stad en ommelanden hebben daar in veel opzichten van geprofiteerd. Voor de ontwikkeling van de zo beeldbepalende industrie was het kanaal een belangrijke factor.

Na lang graven en nog langer plannen, is de kanaalomleiding gereed. En dat vraagt om plannen voor het oude kanaal dat dwars door het centrum loopt. Een prijsvraag heeft daarvoor een aantal ideeën aangedragen.

Ten onrechte wordt 'de kanaal', zoals ze in Helmond zeggen, door een aantal mensen naar voren geschoven als iets dat een scheiding door de stad trok. Die scheiding had meer te maken met het grote verschil in inkomen en positie dan met de kant van het kanaal waar iemand woonde. Immers, aan de westkant van de kanaal woonde zowel de fabrikanten in hun villa's als de arbeiders in een van de oudste Helmondse volksbuurten, het Haagje. Een scheiding dus die meer tussen de oren dan tussen Helmond ten oosten en ten westen van 'de kanaal' zat maar kennelijk ook nog zit.

Vreemd

Toch wordt onder meer deze scheiding door het College van B&W gebruikt als argument om het kanaal af te sluiten, gedeeltelijk te dempen en de bruggen te verwijderen. In de dure boekwerken met de schetsen voor de nieuwe kanaalzône blijft van de wedstrijdplannen weinig over. Maar van het kanaal en de bruggen evenmin.

En dat is vreemd: miljoenen wil de gemeente (laten) investeren in het ontwikkelen van een 'watermilieu' in de prestigieuze woonwijk Dierdonk. Terwijl midden in het centrum een kanaal loopt dat volop mogelijkheden biedt. Recreatie, watersport, pleziervaart en een fraai stadscentrum kunnen Helmond aantrekkelijk maken voor haar inwoners en buitenlui. Hoewel het kanaal dwars door de stad voor de doorgaande vaart niet langer nodig is, zal afsluiten van die waterweg de stad van een unieke trekker beroven.

Beter zou het wellicht zijn om juist van de Smalle Haven weer een haven te maken. Of nog grootser: als de grond onder het voormalige Begemanncomplex toch afgegraven moet worden, graaf dan wat dieper en maak daar een jachthaven... Mogelijkheden volop om onze stad aan een unieke en leefbare kern te helpen.

De in dure boekwerken vervatte tekeningen van de plannen met het kanaal zien er op papier prima uit. Maar wie goed kijkt, zal zien dat het allemaal wat petiterig is. En gezien de financiële positie van de stad en de al even benepen mentaliteit van haar bestuurders, zal de uitvoering daar weinig aan toevoegen. We hoeven maar 't Speelhuis te noemen om een van de vele mooie plannen in de berinnering te roepen die in de planfase wel mooi zijn maar gaande de uitvoering steeds verder uitgekleed worden totdat weinig verheffends overblijft.

Monumenten

Nu bekend gemaakt is dat het kantongerecht uit Helmond verdwijnt, zal ook dat gemeentelijke monument ongetwijfeld binnenkort verdwijnen. Want een monument verliest in Helmond kennelijk haar monumentale waarde zodra het geen economische waarde of functie meer heeft.

Helemaal vreemd wordt het als monumenten hun waarde verliezen 'omdat ze niet langer passen bij de (nieuwe) omgeving'. Daarbij duikt ook telkens de bekende vicieuze cirkel op: de plannenmakerij van de gemeente weerhoudt particulieren (en de gemeente zelf!) van het onderhouden van panden waardoor deze verkrotten. Waarop jaren later diezelfde verkrotting opeens als argument gebruikt wordt om beeldbepalende elementen te slopen.

Ons lijkt echter dat die omgeving zich wel wat meer aan mag trekken van wat historisch gegroeid is. Want er zijn in het leven méér waarden dan alleen economische. Zeker in een cultureel slecht bedeelde stad als Helmond. En een kanaal met bruggen is zeker als monument op te vatten.

de redactie

* *Lopende man van P. Erkemeyer in de kasteeltuin. Foto: G. van Neerven.*

De HKK Helmond-Peelland heeft op 12 november 1993 een nieuwe inventarisatie van Helmonds kleine monumenten aangeboden aan wethouder S. Prinsen van cultuur en gemeente-archivaris H. Roosenboom. De inventarisatie bestaat uit drie lijvige boekwerken, in drievoud aangemaakt. Eén exemplaar voor de gemeente, één voor de heemkundekring zelf en één ligt voor iedereen ter inzage bij het gemeentearchief aan de Molenstraat. We beginnen dit verlate nummer van Helmonds Heem met een aantal artikelen uit en over de inventarisatie.

HEEMKUNDEKRING HELMOND-PEELLAND INVENTARISEERT KLEINE MONUMENTEN

De eerste inventarisatie van 'kleine monumenten' werd door de Heemkundekring Helmond-Peelland gedaan in 1986/87. De inventarisatie telde toen 128 werken. In deze nieuwe lijst zijn 203 werken opgenomen. Die zijn niet allemaal nieuw. Een klein deel betreft werken die eerder om diverse redenen niet opgenomen werden. In totaal komen wij uit op 68 nieuwe werken, geplaatst tussen 1987 en 16 juni 1993.

Helaas zijn ook een aantal werken verdwenen in die vijf jaar. Door slecht onderhoud, vandalisme of andere oorzaken. Om maar te zwijgen van de werken die bekladderd zijn. Tenminste vijftien werken zijn verdwenen, vaak met onbekende bestemming. Schoolbesturen blijken vaak onzorgvuldig met hun kunstwerken om te springen. Bij de sloop van scholen verdwijnen kunstwerken vaak spoorloos. Maar ook als andere gebouwen ten prooi vallen aan de slopershamer, hebben kunstwerken in Helmond de neiging op onnaspeurbare wijze te verdwijnen...

* Verdwenen: naarschildering op 3e Jagershof. Foto: G. van Berlo.

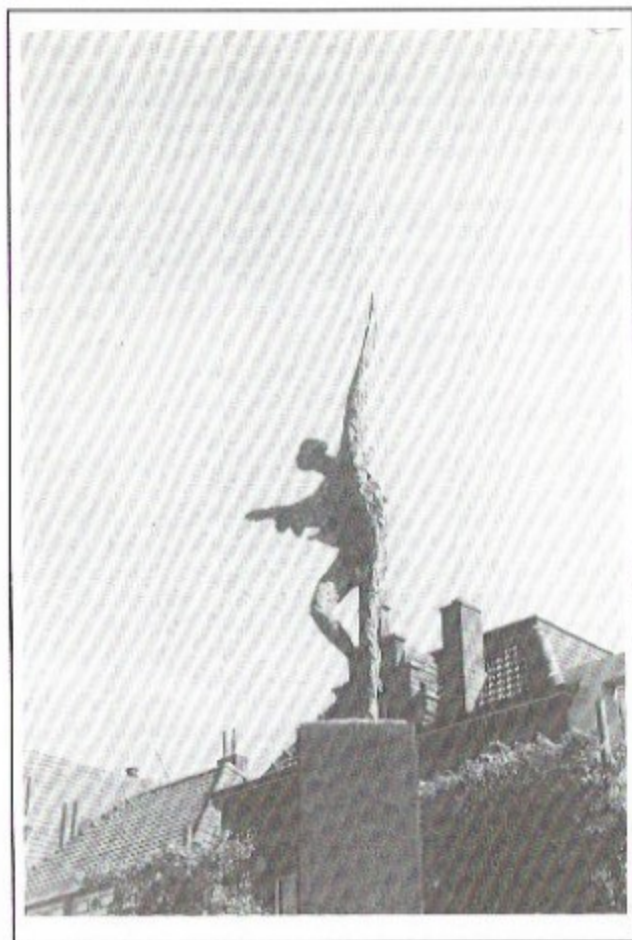
Martin Wijnhof heeft soms lange speurtochten moeten ondernemen om uiteindelijk te ontdekken dat een kunstwerk naar de schroot-
hoop is verdwenen. En soms om helemaal niets te weten te ko-
men. Daar staan ook heel leuke ontmoetingen tegenover met men-
sen die blij zijn met de aandacht die hun kunstwerk krijgt en met
inwoners van Helmond die trots zijn op 'hun' kunst.

Bij al dat onderzoek mogen we zeker niet het werk vergeten van
de begin november 1990 overleden A. Duquesnoy als inspirator en
G. van Berlo als fotograaf. Voor deze editie tekende M. Wijnhof
voor het inventarisatiewerk en de fotografie, Ria Boudewijns voor
fotografie en John Vogels en Gabriël van Neerven voor het opzet-
ten van een gecomputeerde versie.

Gedeelde plaats

Dankzij de computer kunnen we een aantal aardige details snel
ophalen:

- * De kunstenaar met de meeste werken is zonder twijfel Wim
Lemmen (24 vermeldingen). Dat cijfer is geflatteerd: Lemmen
heeft -bij gebrek aan ruimte in huis- in de Paukenstraat een
aantal werken zelf in tuinen geplaatst. Jos Boetzkes neemt een
gedeelde tweede plaats in, samen met Peter Kusters. Van hen
staan vier werken in de stad. Drie werken zijn te vinden van
Hein van den Boomen, Hans Claesen, Joep Coppens, Rien
Derks, Frans Jacobs en Peter Erftemeyer. Met twee werken
zijn onder meer vertegenwoordigd Jac Bombeek, Eugène
Dodeigne, Evert den Hartog, Jaring Landman, Harry Storms,
Rieky Wijsbek-Lammers, Hein van den Heuvel en B. de
Groot.
- * Opvallend is trouwens dat kennelijk maar weinig vrouwen zich
aan 'straatkunst' wagen of uitverkoren worden om in Helmond
een plaatsje te krijgen.
- * Daarbij mogen we één groep niet vergeten: het aantal 'onbe-
kenden' is groot. Deels omdat hun gegevens in de tijd verlo-
ren zijn gegaan; vooral echter omdat deze gegevens onvind-

* Nieuw: Wolkenjager op de Mark. Foto: G. van Nerven.

baar blijken. Sommige gegevens zijn net zo verdwenen als andere kunstwerken. Ondanks het intensieve onderzoek van Martin Wijnhof staan nog altijd zestien werken als van een onbekende te boek. Van veertien werken is zelfs nog minder bekend.

- * Wie kijkt naar de jaren waarin kunstwerken of monumenten geplaatst zijn, kan ook verbaasd staan. Pas vanaf 1978 worden in Helmond beelden, plastieken en reliëfs geplaatst. Topjaren als 1982, 1984 en 1991 met respectievelijk acht, tien en tien beelden staan tegenover jaren als 1962, 1965, 1969 en 1974 en 1975 met geen enkel nieuw beeld in de stad. Het tot op heden onbetwiste topjaar was 1992 met zestien nieuwe beelden. Vorig jaar bracht een slechte oogst die de trend dreigt te doorbreken. Maar voor het overige stijgt het aantal monumenten dat Helmond er per jaar bij krijgt gestaag.
- * De wijk met de meeste werken is uiteraard het centrum: 86 stuks. De minste kunstwerken vinden we in wijk vijf (de Anna-parochie) met slechts vier werken. De complete lijst naar wijk ziet u op de volgende pagina.

WUJ	POSTCODE	AANTAL
Centrum	5701	86
Noord	5702	38
Oost	5703	7
Brouwhuis	5704	6
St. Anna-parochie	5705	4
Mierlo-Hout	5706	17
Noord-West	5707	28
Stiphout	5708	10
Rijpelberg	5709	7
TOTAAL	HELMOND	203

Soorten en maten

Helmond heeft kennelijk een voorkeur voor bronzen beelden. Hun aantal steekt met kop en schouders boven de rest uit. Ook mozaïeken en reliëfs zijn gewild. Fontein tellen we acht, pompen vier, gedenkstenen zeven en maar één kruisbeeld. Van de in 1971 geschonken zonnepijlers van Begemann is het merendeel spoorloos verdwenen. Slechts één zonnepijler komt in deze inventarisatie voor.

Uit deze inventarisatie blijkt dat Helmond ook onder de kleine monumenten maar weinig historische monumenten telt. Het oudste is het reliëf boven de ingang van de St. Trudokerk in Stiphout. Dat is onthuld op 23 november 1884. Een goede tweede staat in de Molenstraat (zie pagina 349). Derde oudste monument is de brievenbus aan de gevel van het oude postkantoor (nu bureau voorlichting). Deze dateert uit 1891. Daarna volgen Zonnehof, Haasje en Hemelrijk, drie gevelstenen uit de jaren twintig. Het uit 1917 daterende mozaïek De Barmhartige Samaritaan is helaas gesneuveld bij de sloop van het Sobriëtasgebouw/Kunstcentrum. Ook onder de rubriek 'soort' blijkt Helmond slecht bedeed met 'echte' monumenten: in totaal komen we uit op ongeveer tien monumenten en gedenkstenen.

Naast brons zijn harde steensoorten en metaal gewild voor de aankleding van de stad. Maar we komen ook werk tegen gemaakt van minder voor de hand liggende materialen: kalksteen, tegels, polyester en verf op hout, board of muren. Opvallend is de afwezigheid van dure steensoorten als marmer en het regelmatige gebruik van bakstenen.

Het gebruik van meer vergankelijk materiaal is ook gevaarlijk: de schildering Jaloezie van Jan de Bresser op de zijgevel van Binderseind 22 is door weer en wind (en gebrek aan onderhoud!) verdwenen en inmiddels vervangen door reclame.

Andere verdwenen werken zijn:

- Tegeltabelau de Barmhartige Samaritaan boven de ingang van het Sobriëtasgebouw;
- Pomp bij de voormalige Gerardusschool aan de Heistraat;
- De Kei in de Timmermanstraat;
- de Boekenpaal aan de Nachtegaalplein;
- Schilderingen op de Jagershoven;
- En Ronde op het Montgomeryplein;
- Graanplant aan de Hoofdstraat;
- naambord 'Groei' aan de Mahoniehoutstraat;
- Regina Pacis aan de gelijknamige school aan de Mahoniehoutstraat;

- Woelwijk aan de gelijknamige school;
- Zeehond aan de Wilhelminalaan;
- Huishoudschool aan de school in de 3e Haagstraat;
- Zittende Vrouw aan het Utrechtplein;
- De houten Vogel in de Kerkstraat;
- Jaloezie op de zijgevel van Binderseind 22 en het meest recent
- De Helmond-zó-duim in de Veestraat.

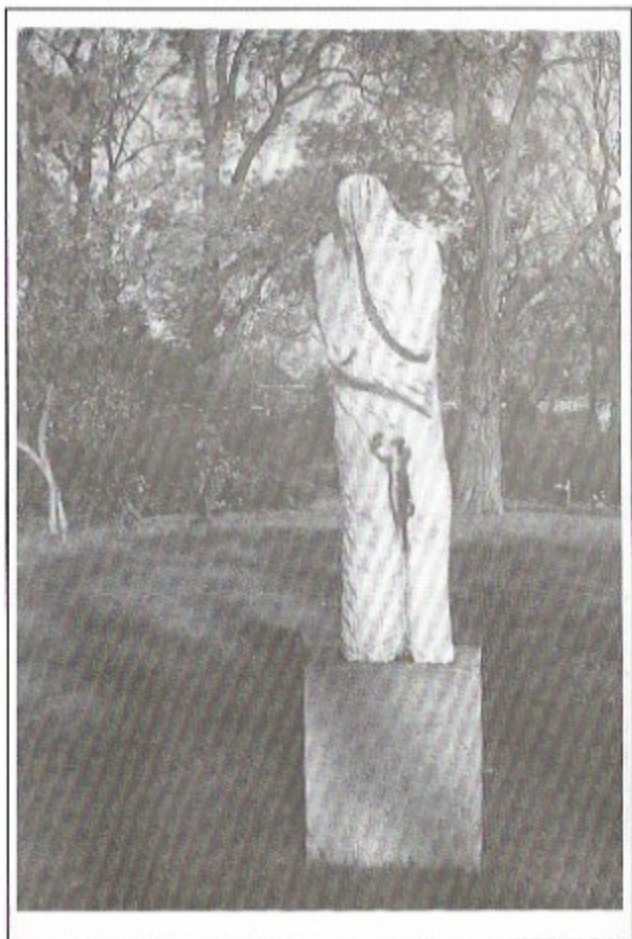
► Gesloopt: Barmhartige Samaritaan aan Molenstraat, Foto: G. van Berlo.

Verplaats zijn onder meer Butske, Pijlstaart, beide Moom-achtigen (twee keer zelfs!), het anker van de gelijknamige basisschool, 'steen met gat' van Wim Lemmen, Meisje in minirok van Lidy van Mourik-Broekman en de Barmhartige Samaritaan bij het ziekenhuis.

Wie dit lijstje tot zich door laat dringen realiseert zich dat de aanleiding voor het verdwijnen of verplaatsen meestal bestaat uit onachtzaamheid en vandalisme. Vrachtauto's die beelden plat rijden, graffiti en spelende kinderen die de zaak vernielen zijn de meest voorkomende oorzaken waardoor 'straatmeubilair' er niet uit ziet, of op den duur zelfs helemaal het veld moet ruimen. Een slecht gekozen plaats en steeds vaker de mening van de omwonenden dragen daar het hunne toe bij. Meer aandacht voor ons gezamenlijk bezit en goed onderhoud daarvan lijken daarvoor de oplossingen.

Rest ons nog twee mensen te danken: Wim Lemmen die een aantal gegevens aandroeg en Jos Boetzkes die zich boog over straatkunst. Het resultaat daarvan kunt u op de volgende pagina's lezen.

Tenslotte: De Heemkundekring Helmond-Peelland realiseert zich dat deze opsomming niet compleet is. Ook in de bijbehorende gegevens zitten nog wel wat lacunes. Bovendien zijn sinds het afsluiten van deze editie alweer vijf nieuwe kleine monumenten opgespoord. Wij verzoeken dan ook iedereen die aanvullingen heeft deze aan ons door te geven. De gegevens zijn in te zien in de computer of met foto's in mappen op het gemeente-archief aan de Molenstraat.

» Bekladderd: Sculptuur van Dodeigne. Foto: G. van Nerven.

KUNST MOET DE STRAAT OP

Door J. Boetzkes

Monumenten, beelden, plastieken; wat is daar nu zo belangrijk aan? Wat voor functie of toegevoegde waarde hebben deze voor een stad en haar bewoners? Gevoelsmatig zegt iedereen spontaan: kunst in de stad is mooi, leuk, fijn. Maar daar valt wel iets meer over te zeggen. Kunst op straat is niet alleen mooi, zij heeft ook een functie!

Als we over de functie praten, onderscheiden we meteen twee soorten objecten: monumenten en kunstwerken. Een monument is niet altijd een kunstwerk. Een monument herinnert aan 'iets'. Het wortelt in het verleden, in de bevolking. Een monument wordt gemakkelijker geaccepteerd dan een kunstwerk. Het blijkt daarvoor ook minder vandalisme-gevoelig.

Gevoelsmatig zou je kunnen zeggen: monumenten hebben iets 'doods', de betekenis van een monument staat vast. Kunst daarentegen gaat verder. Kunst kan vertellen over het verleden, heden en toekomst; kunst leeft. Kunst kan op verschillende manieren geïnterpreteerd worden.

Bepaalde functies hebben beide vormen (kunst en monumenten) gemeen. Ze kunnen (saai) plekken, straatbeelden of plantsoenen positief veranderen. Daarnaast kunnen ze ook dienen als herkennings- of ontmoetingspunt van een deel van de stad.

Het visuele aspect hebben beiden gemeen. Daarnaast heeft straatkunst het voordeel dat zij direct onder de aandacht van de bewoners komt en uit de museale sfeer gehaald is. Hierdoor wordt een grotere bereikbaarheid van het kunstwerk gecreëerd.

► *Geschoonen: ruiter te paard in het Combi-centrum. Foto: G. van Neerven.*

Speciale gelegenheid

Tot de jaren tachtig was het de gewoonte dat een monument of kunstwerk enkel geplaatst werd bij een speciale gelegenheid. Veelal werd het initiatief genomen door een instelling of het bedrijfsleven. Totdat in het begin van de jaren tachtig ook de overheid het besef kreeg dat kunst de straat op kon, het museum uit moest. Jaarlijks kwam een post voor 'stadsverfraaiing' in de begroting van de gemeente.

Heden ten dage beseft iedereen dat kunst een positieve uitstraling kan hebben op openbaar gebied. En zeker ook in de woonwijken. Daarom zien we meer en meer dat instellingen, verenigingen, bedrijven en de gemeente samen initiatieven ontwikkelen om kunst naar de wijken te brengen. Tenminste, zo wordt erover gesproken. Maar in de praktijk schiet Helmond nog veel tekort op dit gebied.

Verbondenheid

In deze inventarisatie zijn ruim tweehonderd werken beschreven. Dat is één kunstwerk per 350 inwoners. Dat lijkt veel, maar valt reuze mee. Heel wat pleinen, plantsoenen en andere mooie hoeken van de stad moeten het zonder een kunstwerk of monument doen. Met daarbij bovendien de opmerking dat de meeste objecten geconcentreerd staan in het centrum van de stad. In menig huiskamer -zoals het stadsbestuur onze binnenstad graag aanduidt- kom je een veel hoger gemiddelde tegen.

Zoals de binnenstad de huiskamer van Helmond is, kun je ook stellen dat iedere wijk een eigen huiskamer heeft in de vorm van bijvoorbeeld een plein of winkelgebied. In verschillende 'huiskamers' van de stad schort het nog aan kunst. Denk maar aan de Annaparochie en de Rijpelberg. Meer kunst naar de wijken dus!

Initiatieven van wie dan ook, zijn voor een fraai stadsbeeld zeer welkom. Overal waar hier 'kunst' staat, gaat het over kunst met een grote en kleine 'k'. Want, wat in deze inventarisatie ook opvalt, is dat we in de stad niet alleen werken zien van professionele kunstenaars. Menig 'gewone' Helmonder heeft zijn of haar woonomgeving verfraaid met niet-professionele kunst. Deze werken stralen de verbondenheid met de eigen (Helmondse) woonomgeving uit. Tussen monumenten en Kunst met een grote K is de kunst met een kleine k niet weg te denken. Veel van die werken stijgen boven het niveau van de in massa geproduceerde tuinkoubouter uit.

Dit bewijst eens te meer dat de kunst in de wijken gedragen moet worden door de eigen bewoners. Als deze tevreden zijn, wordt het kunstwerk gekoesterd en beschermd; kortom: is de sociale controle verzekerd. Kunstwerken kunnen nog eens extra tegen beschadiging worden beschermd door hen creatief in de groenvoorziening op te nemen.

Vandalisme speelt ook een rol bij de materiaalkeuze van de kunstenaar en aankoper. En dus bepaalt het de variëteit van kunstwerken in de stad. De kunst heeft de laatste decennia een zeer diverse

materiaalkeuze verworven. Maar door hun gevoeligheid voor vandalisme kunnen niet alle materialen gebruikt worden in het openbare gebied. Dat is te betreuren. Dan rest bijna niets anders dan brons, natuursteen of metaal. En dat is als afspiegeling van de hedendaagse kunst veel te beperkt.

► Nog niet opgenomen: tegeltableau aan de Molenstraat. Foto: G. van Neerven.

WEDERWAARDIGHEDEN VAN EEN KLEINE MONUMENTZOEKER

Door M. Wijnhof

Daar sta je dan; met de fiets, camera, tas, blocnote en een pen. De stadsplattegrond bij de hand, op zoek naar leuke kijk-dingen voor de mensen. Waarheen zal ik gaan? Ik begin maar in mijn eigen omgeving. Gelukkig krijg ik veel respons van omwonenden bij wie een kunstwerk is geplaatst.

Bij de Hagewinde staat een beeld. Bij navraag word ik naar een mevrouw geloodst die er alles van weet. Bij koffie met koek en het foto-album word ik al veel wijzer. Foto's van de onthulling, de datum staat er bij en ook wat het voorstelt: *de Vier Heemskinderen*, heeft de wethouder gezegd.

Als ik, buiten gekomen, de foto maak, blijken het geen vier jongens te zijn maar vier meisjes met een konijn. Na informatie bij Wim Lemmen is het raadsel opgelost. Het beeld heet *de Vier melden*.

Om dat beeld goed op de foto te krijgen, moest ik drie keer terug gaan. Eerst stond het voorwiel van mijn fiets op de foto, de tweede keer het achterwiel. De derde keer ben ik maar te voet gegaan. De eerste les voor toekomstige monumentzoekers: laat je fiets thuis en ga te voet. Dat scheelt heel wat negatieven.

Op het Montgomeryplein de foto uit 1986 gecontroleerd. *En Ronde* staat erbij. Dit beeld bleek kort daarna wegens vernieling verdwenen. Het is sinds 1987 door *Moeder en kind* vervangen.

Een beeld met romantische inslag vind ik op het Sint Annaplein bij Bombeeck. Het heet *het Gezin*. Het beeld heeft als voetstuk de vier poten van een hond, daar boven man en vrouw met tussen hen in een laaiend liefdesvuur en op de schouders de twee kinderen. De familie Bombeeck heeft het werk door de bevriende Nelly Nagelkerke laten maken naar voorbeeld en als symbool van het

eigen gezin. Mevrouw Nagelkerke heeft het keramiek in drie delen gemaakt waarna het tegenover huize Bombeeck in elkaar gezet is. Mooi toch, in deze tijd?

En dan de pomp! Op het Houtsdonk (Burgemeester Moonsstraat) staat een pomp. Is dit de pomp die op het pleintje van de vroegere Gerardusschool aan de Heistraat stond, daar waar nu de Edah is gebouwd? Nee, zegt de plantsoendienst, die is gesloopt. De pomp in de Burgemeester Moonsstraat is een andere. En het was toch zo een lekker pumke. Met carnaval gaf het bier, zeggen ze in de Heistraat.

Hoogzwanger staat in de Paukenstraat. Het beeld is zó echt gemaakt dat je rechtsonder het kopje van de ongeborene kunt voelen. Probeer het maar eens.

Ik ben er nu ook achter waarom de plaquette *Hemelrijk* tweëndertig sterren heeft. Deze plaquette, blauw met gouden sterren, bevindt zich aan een muur op het Timmermanspleintje. Het oorspronkelijke bouwplan omvatte tweëndertig woningen, vandaar dit aantal sterren.

Al zoekende vind ik beelden waarop een rijm is gemaakt. Bijvoorbeeld *de Meeuw* bij appartementengebouw de Kortenaer. De heer Huybers, die het beeld vanuit z'n raam ziet staan, heeft op de dag van de plaatsing, het volgende gedicht op deze meeuw gemaakt:

Weet je wat er bij mij is komen te staan
Tussen de weg en tussen het raam?
Een vogel op een betonnen voet.
Ik kijk er naar, het doet me goed.
Maar tot mijn groot verdriet
Hij zingt en fluit helemaal nog niet.

Of het gedichtje op de *Vlisco-haan* voor het hoofdgebouw:
Wat kraait des morgens de Vliscohaan?
Katoentjes voor de Afrikaan!

Meisje met haan. Dit beeld stond eerst in het stadskantoor, daarna in de Veestraat. Daar bleek het veel te onrustig. Nu heeft ze rust gevonden vóór de Pannehoeve.

In het Gheinspark staat een prachtig beeld van een pauw, *de Parmantige*. Trots staat hij op één poot mooi te wezen. Door zijn lange staart was één steunpunt te weinig. Daarom is de staart -met toestemming van de kunstenaar- met twee ijzeren beugels aan het voetstuk vastgezet.

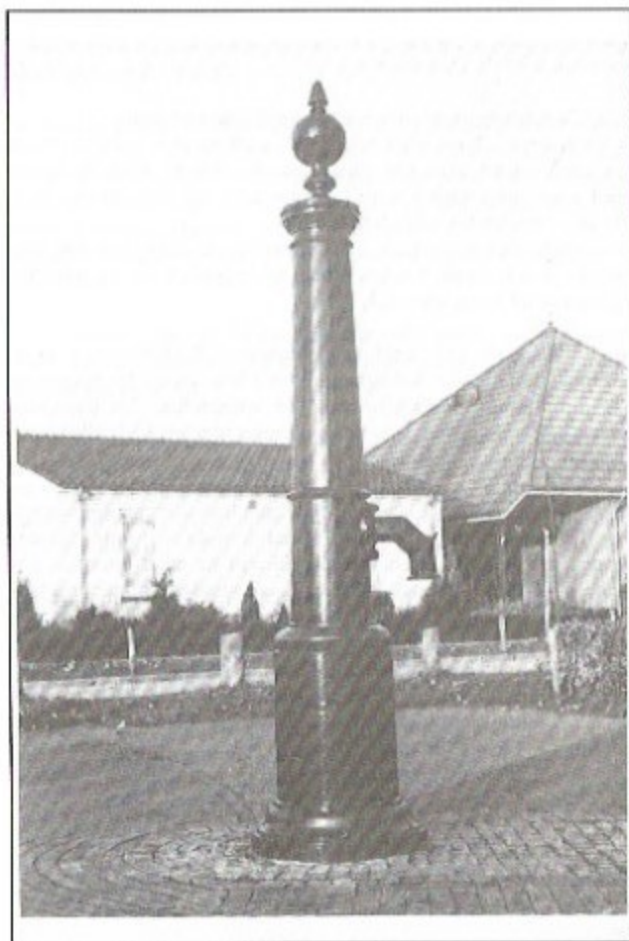
De barmhartige Samaritaan, die jaren bij de oprit van het ziekenhuis stond, heeft Roomser oorden opgezocht en is naar de ingang van de kapel verhuisd.

Vergankelijkheid. Dit beeld van kunstenaar P. Erftmeyer staat sinds mei 1992 in het Ketsegangskes voor Van Hout. De bedoeling was dit plastiek te plaatsen voor de Ameideflat. De bewoners wilden het beeld niet voor hun verzorgingsflat hebben, alleen om de naam al.

En dan *de Mens* van G. Pecego in de middenberm van de Europa-weg. Hoe er dichtbij te komen? Lopend door de soppende middenberm. Foto gemaakt. Voor het nemen van de maat moest ik bovenop de sokkel klimmen. Zie hier, twee mensen, kunnen passanten gedacht hebben.

We hadden ook een Helmondse *Duim*. Die is er niet meer. Dit deed me denken aan het carnavalsliedje 'Mien waar is m'n feest-neus?', geadresseerd aan wethouder Simon 'Siem' Prinsen van cultuur:
Siem waar is die duim toch
Siem waar is die duim
Waar is die duim toch gebleven?

De duim stond tot vorig jaar in de Smalle Haven, hoek Veestraat. Overigens heeft 'Siem' Prinsen bij de presentatie van de nieuwe inventaris op 12 november 1993 toegezegd dat de Duim terug in het stadsbeeld zal komen, net als twee andere verwijderde kunstwerken.

* Verplaatst: stadspomp, vroeger op de Markt, nu Zeelenweg. Foto: G. van Nierven.

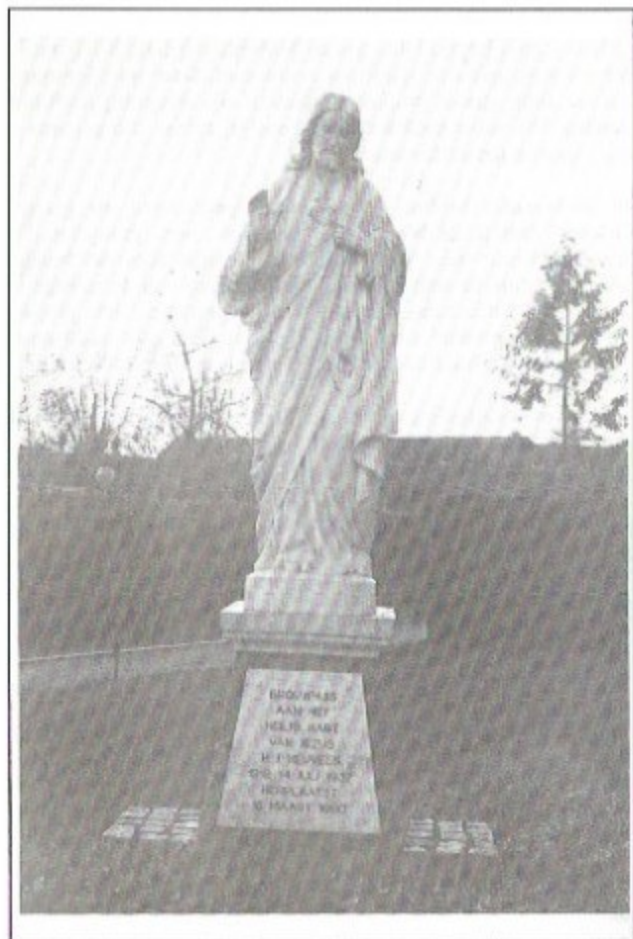
LHNO-school Regina Pacis aan de Mahoniehoutstraat is niet meer. School weg; mozaïek spoorloos verdwenen. Daar staat tegenover dat *het Anker* van de gelijknamige school zijn oorsprong heeft hervonden. Het anker heeft het ruime -nou ja, ruime- sop gekozen in een vijvertje aan de Kortenaerstraat.

In de Warande hebben we een beeldenpark, werd me gezegd. Driemaal heb ik de Warande door gefietst, niets gevonden. Teleurgesteld naar huis. Wim Lemmen, die altijd alles van beelden weet, heeft me de weg gewezen: via de ingang van de manege en dan linksaf. En ja hoor, daar ligt het. Een prachtige, licht glooiende locatie, omzoomd door groen en lover. Een echt beeldenpark met precies één beeld... *Ode* heet dit werk van Herbert Nouwens.

En dan *de Moomachtigen* van Jan Snoek. Twee beelden in stoelvorm die in 1978 natte voeten kregen in de fontein op de kop van de Markt. Ze zijn na afbraak van de fontein in september 1986 verplaatst naar zwembad de Wissen. Vlak voor de verkoop van het zwembad in 1988 zijn de beelden daar weggehaald en geplaatst op de speelplaatsen van basisscholen de Korenaar en de Stroom. De reden voor deze verplaatsing: de bouwcombinatie Verspaget-Van de Westerlo had aan de fontein meebetaald. Toen het zwembad aan hen werd verkocht, kon de gemeente de beelden moeilijk laten staan. Dan zou de bouwcombinatie haar eigen cadeau aan de gemeente weer terugkopen.

Toen ik de foto van *de Brandweermannen* - boven de ingang van de brandweerkazerne - liet zien aan iemand die er dagelijks voorbij komt, kreeg ik de reactie: "Ik heb altijd gedacht dat het een omgevallen kerstboom was." Wel toepasselijk op een brandweerkazerne.

Een apart verhaal levert de zoektocht naar de muurversiering van de vroegere huishoudschool aan de 3e Haagstraat. De versiering is gemaakt door Erasmus Herman van Dülmen Krumpelmann. Dit monument is of was 435 cm lang en 98 cm hoog.

* Nog niet opgenomen: Heilig Hart in Bruihuiz. Foto: G. van Neerven.

* Een na-oude: Pilaar van poort uit 1887 (Molenstraat). Foto: G. van Neerven.

Het was vervaardigd van koperplaat. Het stelt de vakken van de huishoudschool voor. De school is echter al enkele jaren afgebroken.

Zo een groot object kan toch niet weg zijn, dacht ik in mijn simpelheid. Door de Franklin Rooseveltschool in de Cortenbachstraat -de achterbuurman van de vroegere huishoudschool- werd ik verwezen naar de school in de Generaal Snijdersstraat. Daar wist men er niets van: "Informeer maar eens bij het Ter Aa-College in de Vinkelaan."

In de Vinkelaan wist iemand te vertellen dat de gemeente het oude schoolgebouw had overgenomen en dat daar niets van afgehaald mocht worden. Dus maar bij de gemeente geïnformeerd: "Voor de sloop is de school door ons geïnspecteerd. Daarbij is ons geen muurreliëf opgevallen. Als het toen nog aanwezig geweest was hadden wij zo een groot object heus wel gezien.."

Ik heb het toen maar opgegeven.

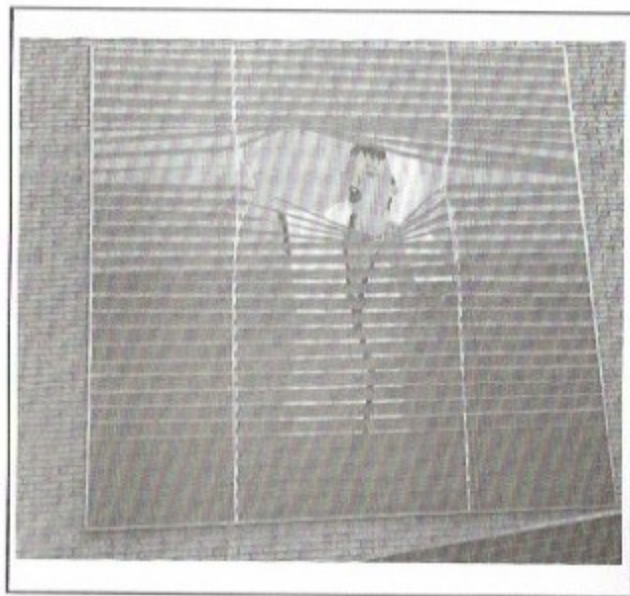

• Nieuw: Planeetobject van J. Boetzkes (Vinkelaan). Foto: G. van Neerven.

Tot zover deze bloemlezing van wederwaardigheden, op zoek naar kleine monumenten in de stad.

Ik was verrast zoveel leuke verhalen tegen te komen over de beelden en ornamenten in onze stad. Daaruit blijkt dat kleine monumenten geen droge materie zijn. De beelden staan er niet zo maar te staan: ze hebben een functie in de stad, voor het stadsbeeld en misschien nog meer voor de Helmonders zelf.

Dat het inventariseren van kleine monumenten bij de Helmonders niet onopgemerkt is gebleven, bleek wel uit de carnavalsoptocht van 1993, waarbij een (ons onbekende) groep Kleine Monument-zuikers meeliep.

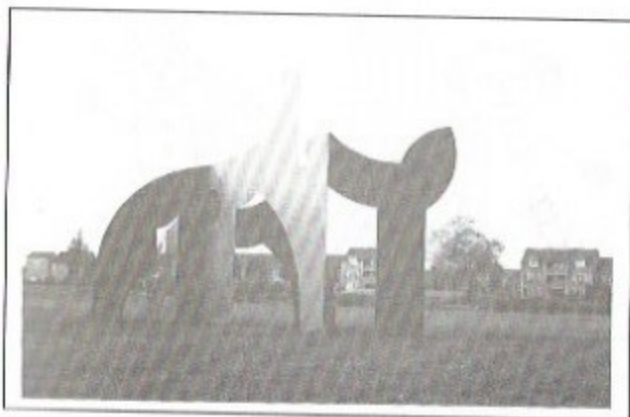

» Vernietigd: Jaloezie van Jan de Bresser (Bijdragschild). Foto: G. van Berlo.

BEELDDE VORMING IN DE EIGEN OMGEVING

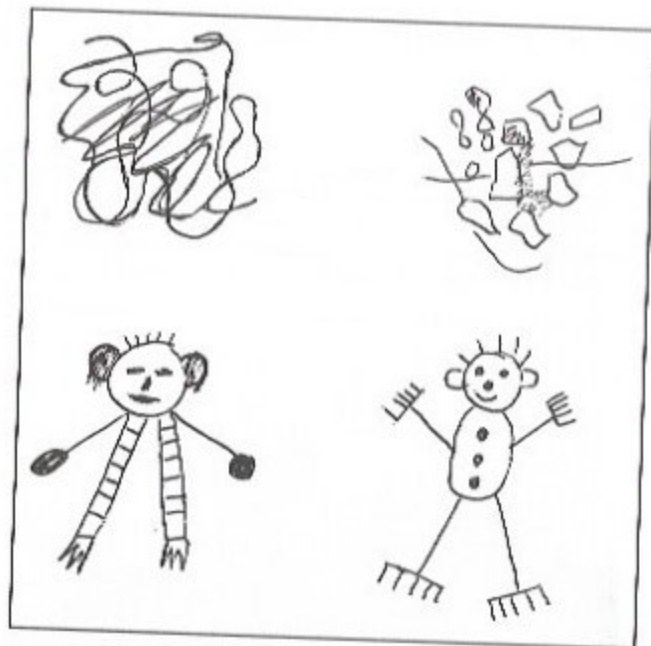
Door M. Kreemers

De ontwikkeling van de mens verloopt in verschillende fasen. Als hij of zij wordt geboren, zijn bewegingen nog beperkt. Al snel verandert dat. De armen en benen worden ontdekt en het kind begint te lachen of te huilen als het iets kenbaar wil maken. De ontwikkeling van de mens gaat ook erg snel.

» Onstreden: 'Olifant eet vacuüm' in Brouwerhuis. Foto: G. van Neerven.

Zo ook de ontwikkeling van het beeldend vermogen. Denk maar eens terug aan de tekeningen die u maakte toen u op de lagere school zat. Teken en begint met wat krassen. Later komen wat tekenjes op papier. Voor het kind hebben die een duidelijke voorstelling en betekenis, al is die voor volwassenen niet altijd even duidelijk.

► Met de klok mee: krassen, tekenjes, kopvoeters en realisme in kindertekeningen. Schets van de auteur.

Weer wat later komen de zo geheten kopvoeters of aardappelmannetjes: u kent ze wel, grote hoofden met armen en benen. Wat later krijgen die armen ook handen in de vorm van een hark. Daarna wordt de werkelijkheid wat realistischer en natuurlijker. Het kind kijkt naar anatomische verhoudingen, perspectief komt erbij en de tekening wordt gedetailleerder. Deze ontwikkeling geldt zowel voor het vormgeven op een tweedimensionaal vlak als vormgeven in het driedimensionale vlak.

► Herinnering: Ketterin Maria op 't Oude Huis. Foto: G. van Heeren.

Zo ontstaat na verloop van tijd voor elk individu een eigen manier om vorm te geven. De een blijft bij het kinderlijke, de ander maakt het zo realistisch mogelijk. Hieruit ontstaan verschillende stromingen en richtingen.

Hetzelfde zien we gebeuren in de beeldende kunst. Stromingen zijn daar vaak typerend voor een bepaalde periode. Richtingen geven meestal een bepaalde manier van werken aan. Zo kan een beeld realistisch, idealistisch of gestileerd van vorm zijn, of het is geometrisch of organisch-abstract. De laatste twee technieken leiden meestal tot non-figuratieve vormgeving.

Door voor een bepaalde vormgeving te kiezen geef de maker of maakster het werk een bepaald kenmerk. Er zit namelijk iets van hem of haar zelf in. Zo kun je vaak beelden van een bepaalde kunstenaar herkennen; zijn werk lijkt op elkaar.

Groepen

Als we naar de beelden in de stad Helmond kijken, zijn die ook in drie groepen te plaatsen: beelden waarvan je op het eerste gezicht kunt zien wat het is en beelden waaraan je iets mist maar waarvan je toch kunt zien wat het is. In de derde categorie vallen de beelden waarbij met geometrische en organische vormen gewerkt is en waar de fantasie van de maker en van de kijker een rol speelt.

Niet iedereen heeft dezelfde smaak. En dat is maar goed ook. De één vindt een beeld mooi terwijl de ander hetzelfde werk vreselijk vindt. Naar mijn mening is dat niet de manier om een kunstwerk te beoordelen. Want dan beoordeel je niet het werk maar je eigen smaak; niet de maker maar wat de kijker mooi vindt.

Beter is het een kunstwerk te 'beoordelen' door ernaar te kijken en te zien hoe met het materiaal is omgegaan. Dat is vaak het eerste kenmerk van een beeld. De manier waarop een beeld tot stand gekomen is, is al een kunst op zich; het vakwerk van de kunstenaar. Dat is te zien zodra we een tweede blik op een kunstwerk werpen.

* Birouneumte: Bescherming in winkelcentrum de Bar. Foto:G. van Neerven.

Als je door je eigen stad loopt, kijk je waarschijnlijk nauwelijks om je heen. Toch kan dat de moeite waard zijn. Op vele plaatsen in de stad komen we beelden tegen. Deze beelden zijn niet alleen geplaatst om de ruimte te vullen. De objecten zijn ook geplaatst om bekeken te worden. Het ene als herdenking aan iets of iemand, het ander om het mooie. Waarom zou je de dingen in je omgeving niet eens een keer bekijken in plaats van ze elke keer weer voorbij te lopen?

Wat de kijker, de 'gebruiker' van een beeld vindt, kan ook van het materiaal afhangen. Het ene materiaal voelt warmer aan dan het ander en spreekt daardoor meer aan. Het materiaal geeft een speciaal karakter aan het beeld. Een elegante dame heeft vaak een glad oppervlak, terwijl een log figuur dat nu juist niet heeft. Door een beeld goed te bekijken kom je vaak achter de werkwijze van de maker. Is het beeld gegoten van brons? Of is er gekapt in natuursteen en is het daarna geslepen? Is het geboetseerd? In alle gevallen heeft de maker de materiaaltextuur veranderd en naar zijn of haar hand gezet.

Schoolproject

Vanuit mijn interesse voor de beeldende kunst, kunstgeschiedenis en kunstbeschouwing heb ik in 1990 een werkstuk gemaakt over beeldende vorming. Vanwege mijn opleiding aan Pabo de Kempel heb ik dit afstudeerproject gebaseerd op basisschoolkinderen. Eén van de dingen die ik wilde bereiken, was dat mensen de beelden in hun omgeving zouden ontdekken, bekijken en betasten.

Met de verkregen informatie konden ze daarna zelf aan de slag met verschillende materialen. Het was niet de bedoeling om te kopiëren wat ze gezien hadden. Daarom zocht ik naar materialen waarmee ze nog niet vaak gewerkt hadden, onder meer kurk, gips, sigarettenfilters en golfkarton. Omdat kinderen nog niet gekozen hebben voor een bepaalde vormgeving, hadden ze de keuze uit het of zo realistisch mogelijk te maken, of dingen weg te laten die op dat moment niet van belang zijn.

* Verplaatst: Moomachtige bij de Korenaar. Foto: G. van Berlo.

Het begin van het project was een route door de stad lopen. De schoolkinderen zagen daarbij veel beelden en konden die met elkaar vergelijken. Terug op school en tijdens de lessen kwamen deze beelden terug op dia's. Nu waren zij gegroepeerd in thema's zoals vrouwenfiguren, mens en kind, mens en dier en abstracte

vormen. Met die thema's gingen de kinderen aan het werk en probeerden zo op hun eigen manier het materiaal te bewerken en zelf een beeld of reliëf te maken.

Dankzij dit project ontdekten de kinderen dingen in hun omgeving die ze nog nooit gezien hadden. Soms herkenden ze het wel maar nu pas gingen zij bewust kijken. Dit bleek een hele ervaring voor de kinderen: zij gingen meer om zich heen kijken en wezen anderen op wat zij zagen. Door een beeld van dichtbij te bekijken en aan te raken ben je er meer bij betrokken dan wanneer je er alleen maar langs loopt. En dat geldt niet alleen voor kinderen.

Mijn bedoeling was niet om tijdens de lessen allemaal kunstenaars in sp6 te creëren. Ik wilde de kinderen bewuster maken van de beelden om hen heen. Hoe kun je dat beter bereiken dan door daar eens goed naar te kijken? Meestal bleken de Helmondse beelden herkenbare zaken voor hen te zijn. Maar dat ene duwtje in de rug was nog even nodig. En ook dat geldt niet alleen voor kinderen.

➤ Nog niet opgenomen: VVV-klok aan Mierloseweg. Foto: G. van Neerven.

KWARTIERSTATEN VAN HELMONDS: DE FAMILIE VAN DUPPEN

Door A. Bodemeijer

Deze keer de kwartierstaat van de familie Van Duppen. Het betreft hier een zeer oud Helmonds geslacht. Het is volgens mij, genealogisch gezien, een van de mooiste - zo niet de allermooiste - familienaam van Helmond. Van Duppen komt al voor op 13 augustus 1448, als Lysbet, dochter van Henric van Duppen, huwt met Jan Fissien, zoon van Jan Fissien. (Zie Beyers en Koolen, *Helmondse huwelijken 1396-1500*). Daar ik de stamreeks Van Duppen nog niet tot die tijd heb kunnen opvoeren, moet je als genealoog altijd een slag om de arm houden. Wel is afstamming bewezen vanaf Michiel van Duppen die omstreeks 1570 huwt met Jenneke Wouter Joosten.

Ik heb mijn 'burgerlijke stand van Helmond anno 1732' er eens op nagelopen, maar echt mooie oude Helmondse namen als Bisschoppen, Eijnhouts, Van de Grootenacker, Honigmans, Van Oldenzee, Van der Stijle enz. komen naar mijn weten tegenwoordig hier niet meer voor. Terwijl zo goed als alle Helmonders wel een of meerdere van die namen in hun kwartierstaat hebben.

Heden ten dage wonen wel vijftig gezinnen Van Duppen in onze stad. In 1732 telde Helmond al zes families Van Duppen, terwijl Helmond toen maar zo een vijfhonderd gezinnen telde. Ondanks dat heeft het voortbestaan van de naam omstreeks 1810 aan een zijden draadje gehangen, aangezien toen slechts één Van Duppen leefde, namelijk Antonius Josephus (no. 8 in de navolgende kwartierstaat, doop op 19 maart 1786), die voor mannelijke nakomelingen kon zorgen. Gelukkig kreeg Antonius veel zonen en breidde de familie zich in korte tijd flink uit. Zo zeer zelfs dat Van Duppen in 1947 een van de zeven kernnamen van Helmond was, dat wil zeggen een naam die meer dan gemiddeld voorkomt. Zie mijn stukje in *Helmonds Heem* van december 1987.

In tegenstelling tot de twee door mij in dit bestek behandelde families, is de naam Van Duppen geen patronym maar een toponym, dat wil zeggen een naam afgeleid van een plaatsbeschrijvend of aardrijkskundig begrip.

Voor in Brabant is deze groep namen talrijk. Kijkt u in de telefoonids van Eindhoven maar eens naar de naam Van de Ven en in Helmond naar Van Stiphout. Weet men bij Van Lieshout, Van Lierop en Van Stiphout direct om welke plaats het gaat, bij Van de Ven en Van Donk enz. zal daar één van de tientallen venetjes en heuveltjes mee bedoeld zijn. Bij Van Rooij moet de onderzoeker ook oppassen. 'Rooij' -in welke spelling dan ook- heeft niet altijd Sint-Oedenrode te zijn, daar wij meerdere plaatsnamen hebben die eindigen op -rode.

Bovendien moet de onderzoeker vaak dialect kennen om achter de plaats van herkomst te komen. Zo komt Van Melis van Milheze en Van Balkom van Berlicum.

Helaas: waar de naam Van Duppen vandaan komt, weet ik tot nu toe nog niet. Waar ligt of lag het gehucht Duppen? Een kleine veertig jaar geleden vroeg ik het al aan onze toenmalige voorzitter, de heer Jac. Heeren. Maar ook hij moest het antwoord schuldig blijven. De topografische atlas van Brabant biedt evenmin uitkomst. Voor suggesties houd ik mij dan ook aanbevolen.

De Hazelapper

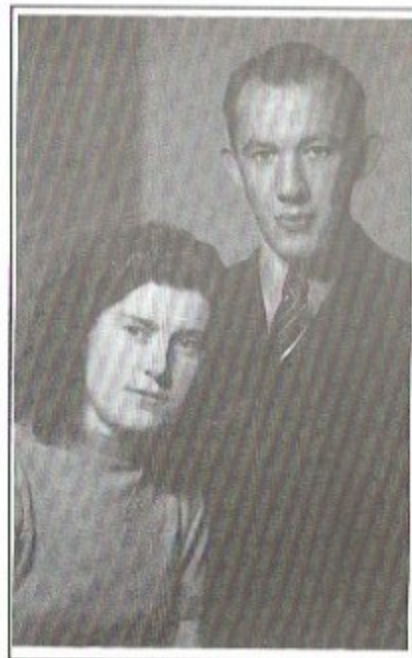
Een van de vijftig Van Duppens die anno 1993 in Helmond wonen is de familie J.P.F. van Duppen uit de Berlaerstraat. Johannes Petrus Franciscus is geboren op 10 mei 1921 in Helmond. Hij trouwde op 12 juni 1948 met Hendrika Adriana Jansen, eveneens geboren in Helmond. Zij was een dochter van 'de Hazelapper', stroper te Stiphout.

De Hazelapper dankte zijn naam aan de keer dat hij zijn vrouw op een strik afstuurde omdat de veldwachter op de loer lag. Mevrouw Jansen maakte stiekem een touw vast aan de gestroopte haas en zo kon die ongemerkt binnen worden gehaald. Jansen stroopte daarop het dier, en legde het lege vel terug in de strik.

Ten tijde van de huwelijksluiting tussen J.P.F. van Duppen en Hendrika Jansen woonde Hendrika in Stiphout. Het echtpaar heeft drie kinderen: de tweeling Anna Maria en Johanna Maria (geboren op 27 april 1950) en Francisca Laurentia Maria, geboren op 28 december 1953.

Johannes begon te werken bij 'de strobulzen' (fabriek). Daarna volgde op ongeveer vijftienjarige leeftijd het werk als bouten-draaier bij Nedschroef. Een jaar later werkte hij bij Carp in de twijnerij voor f 3,25 per week. Daarna stapte hij over naar Holtus (de weverij van Terwindt, Arntz & Holtus) waar hij het weven leerde en meer dan twintig jaar bleef werken.

Begin jaren zestig kwam hij nog afwisselend te werken bij Robur, aannemer Dirks in de Tolpoststraat en weer terug naar Robur. Vanaf 1965 werkte hij bij Slegers textiel-veredelingsbedrijf aan de insteekhaven. Daarna had hij diverse banen in de bouwsector. Daarmee is Johan van Duppen een voorbeeld

Verlovingsfoto van J. van Duppen en H. Jansen.

hoe makkelijk mensen tot voor enkele jaren konden wisselen van baas en zelfs bedrijfstak.

Vanaf de vader van deze Johannes P.F. van Duppen ziet de kwartierstaat van Van Duppen er als volgt uit:

-I-

1. De probant is LAURENTIUS VAN DUPPEN, geboren te Helmond op 1 april 1891, overleden in Helmond 11 november 1973. Hij trouwde in Helmond op 11

mei 1914 met JOHANNA MARIA SCHEEPERS. Zij werd geboren op 15 maart 1891 in Lieshout en overleed te Helmond op 13 februari 1963.

Het gezin woonde lange tijd in de Molenstraat, schuin tegenover de dierenwinkel. Laurentius was hoornblazer bij de infanterie in Harderwijk. Rond 1925 is hij een oog kwijtgeraakt tijdens zijn werk in de spijkermakerij van 't pastoorke Van Thiel (nu Robur). Toen 't Pastoorke failliet ging, kwam Laurentius in de werkverschaffing terecht. Hij hertrouwde met Johanna Maria Catharina van Horrik.

-II-
(ouders)

2. FRANCISCUS VAN DUPPEN, geboren Helmond 5 oktober 1863, overlijden onbekend, wever, trouwt in Helmond op 9 juni 1886 met:

* Proband Laurentius van Duppen en zijn vrouw Johanna Scheepers.

3. JOANNA VAN TILBURG, geboren Helmond 31 januari 1864, spoelster, overleden in 1918. Zij was een lid van de familie Van Tilburg die als bijnaam de Koekoek had. Franciscus werkte veertig jaar in de textiel fabriek van Van Asten. Dit gezin woonden in 1891 op het Hoogeind en later in het Groenewoud.

-III-
(grootouders)

4. JAN VAN DUPPEN, geboren te Helmond op 14 januari 1823, wever, overleden in Helmond op 1 november 1865, trouwde in Helmond op 2 mei 1855 met:
5. WILHELMINA VERMEULEN, geboren Helmond 29 juni 1830, overleden te Helmond 26 september 1902
Het gezin woonde tussen 1860 en 1880 aan het Binders-eind.
6. JOSEPH VAN TILBURG, geboren in Vlieden op 26 december 1820, fabrieksarbeider. Hij overleed in Helmond op 10 mei 1888 en trouwde te Aarle-Rixtel op 17 januari 1850 met:
7. (THEODORA) MARIA VAN VIJFEIJKEN, geboren in Beek en Donk op 26 febr. 1830, overleden te Helmond op 11 oktober 1912.
Tussen 1860 en 1880 woonde dit gezin op de Heuvel, later op het Hoozeind/Groenewoud.

-IV-
(overgrootouders)

8. ANTONY JOSEPH VAN DUPPEN, gedoopt te Helmond 19 maart 1786, wever. Overleden in Helmond op 13 september 1842, trouwde daar op 9 april 1818 met:
9. JOHANNA VAN DIJK, doop Helmond 27 maart 1790, overleden Helmond 29 juni 1869.
10. JOANNES FRANCISCUS VERMEULEN, gedoopt in 's-Gravenhage in 1803, wever. Overleden te Helmond op 10 december 1879, trouwde in Helmond op 11 juni 1829 met:
11. JOANNA KUYPERS/CUIJPERS, gedoopt in Deurne op 28 februari 1800, spoelster, overleden in Helmond op 18 juni 1844.

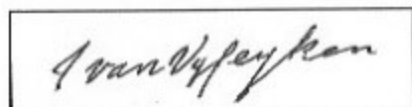
Vader
Joannes
(Jan)
woonde
tussen
1860 en
1865 in
bij zijn
dochter,
het gezin
Van Dup-
pen-Ver-
meulen
(nrs. 4 en
5) aan
Binders-
eind. Na
het over-
lijden van
schoon-
zoon Jan
verhuist
vader
Joannes
(nr. 10) met een deel van de familie naar de Heuvel.

* Franciscus van Duppen (nummer 2).

12. HENDRIK VAN TILBURG, gedoopt in Vlieden op 5 augustus 1787, boer. Overlijden onbekend. Trouwde in Vlieden op 30 mei 1813 met:
13. WILHELMINA BIEMANS, gedoopt te Bakel op 2 januari 1791, boerin. Overlijden eveneens onbekend.
14. THEODORUS VAN VIJFEIJKEN, gedoopt in Beek en Donk op 24 februari 1782, bouwman (landbouwer). Overleed te Helmond op 20 januari 1871, trouwde in Beek en Donk op 4 mei 1816 met:

15. CATHARINA COPPENS/KOPPENS, gedoopt in Lieshout op 20 januari 1795, overleden in Aarle-Rixtel op 5 oktober 1846.
Theodorus was eerder getrouwd met Catharina van Hoof. Tussen 1860 en 1871 woonde hij in bij zijn zoon Anthonis van Vijfeiken, landbouwer, wonende op 'de Heide' en later 'het Geremd' (nu industrieterrein Hoogend) in Helmond.

Handtekening van Anthonis van Vijfeiken onder de overlijdensakte van zijn vader Theodorus.

-V-

(betovergrootouders)

16. JOHANNES VAN DUPPEN, gedoopt in Helmond op 20 juni 1747, overleden aldaar op 25 juni 1815. Trouwde in dezelfde stad op 6 mei 1781 met:
17. ANNA MARGARITA (MARGO) VAN DIJK, geboorte en doop onbekend, overleden in Helmond op 25 maart 1786.
18. HUBERTUS VAN DIJK, gedoopt in Helmond, overleden aldaar op 1 december 1808. Trouwde in Helmond op 28 juni 1789 met:
19. ANNA MARIA FRANKEN, gedoopt in Helmond op 28 augustus 1756, overleden aldaar op 16 september 1831.
20. Vader onbekend.
21. HELENA VERMEULEN, gedoopt te Helmond op 15 oktober 1776, spoolster. Overleed in dezelfde stad op 12 januari 1832.

22. GODEFRIDUS CUYPERS/KUIPERS, gedoopt in Deurne, landbouwer. Overleden aldaar op 29 mei 1824. Trouwde in Deurne voor schepenen op 23 september 1798 met:
23. WILHELMINA VAN DE MOOSDIJK, geboren op een onbekende datum in Deurne en daar overleden op 21 januari 1823.
24. JOSEPH VAN TILBURG, gedoopt in Schijndel, overlijden onbekend, trouwde in Vlierden op 5 februari 1769 met:
25. JEANNE VAN BREE, verdere gegevens onbekend.
26. JOOST-JUDOCUS BIEMANS, geboorte en overlijden onbekend. Hij trouwde in Bakel op 22 februari 1784 met:
27. THEODORA MANDERS, verdere gegevens onbekend.
28. JOHANNES VAN DE VIJFEIKEN, doop Lieshout 17 december 1750, overleden Lieshout 22 januari 1825, trouwde daar op 18 oktober 1778 met:
29. THEODORA VAN OSCH, gedoopt en overleden in Lieshout op respectievelijk 17 september 1750 en 29 maart 1836.
30. FRANCIS COPPENS, gedoopt in Lieshout op 20 mei 1754, overleden aldaar op 8 juli 1805. Hij trouwde op 7 oktober 1781 met:
31. PETERNELLA VAN HOOFF, gedoopt en overleden in Lieshout op respectievelijk 15 augustus 1756 en 7 mei 1804.

-VI-

(oudouders)

32. PETER VAN DUPPEN, gedoopt in Helmond op 30 juli 1716, overlijden onbekend. Trouwde (2e huwelijk) in Helmond op 17 januari 1745 met:

33. ANNA MARGARITA VAN DOL/DULCKEN, gedoopt in Helmond op 3 mei 1716, overlijden onbekend.
34. JOHANNES VAN DIJK, gedoopt in Helmond op 27 december 1711, overlijden onbekend. Trouwde in Helmond op 7 mei 1732 met:
35. ANTONIA VAN BRACHT, gedoopt te Helmond op 7 mei 1711, verdere gegevens onbekend.
36. Onbekend.
37. Onbekend.
38. MARTINUS FRANCKEN, gedoopt te Helmond op 12 augustus 1720, overlijden onbekend. Hij trouwde in Helmond op 9 november 1749 met:
39. JOHANNA SANDERS, gedoopt te Helmond op 28 februari 1729, overlijden onbekend.
40. tot en met 43: onbekend
44. GODEFRIDUS KUYPERS, gedoopt in Vlieden op 9 februari 1746, begraven te Deurne op 4 december 1798. Hij trouwde in Deurne op 27 april 1760 met:
45. MARIA VOGELS, gedoopt in Deurne op 5 september 1737, overleden te Vlieden op 28 maart 1815.
46. POULUS VAN DE MOOSDIJK, gedoopt in Deurne op 10 oktober 1702, overlijden onbekend. Trouwde in Deurne op 21 februari 1745 met:
47. ELISABETH VAN DIJK/VAN DEN HEUVEL, gedoopt in Deurne op 18 april 1720, overlijden onbekend.
48. ANTONY VAN TILBURG, gedoopt in Schijndel, trouwde daar op 18 november 1736 met:
49. ANNA MARIA VAN DER EERDEN, uit Schijndel.

50. JOANNES VAN BREE/BREY, gedoopt in Asten, trouwde in Vlieden op 28 oktober 1731 met:
51. MARIA HUIJBERS, geboren in Meijel.
52. JUDOCUS BIEMANS, gedoopt te Bakel op 16 maart 1704, overlijden onbekend. Trouwde op 16 februari 1738 in Bakel met:
53. JOANNA MARTENS, gedoopt in Bakel op 16 januari 1708.
54. HENRICUS MANDERS, geboren in Bakel en trouwde daar op 12 juni 1746 met:
55. MARIA VAN DEN BROEK/MASTBROECKX, gedoopt in Bakel op 6 mei 1714. Overlijden onbekend.
56. NICOLAUS VAN VIJFEIJKEN, gedoopt in Beek en Donk op 16 mei 1703, trouwde in Lieshout op 13 februari 1741 met:
57. CATHARINA BERNARTS, gedoopt in Lieshout op 14 januari 1714.
58. THEODORUS VAN OSCH, gedoopt in Lieshout op 17 september 1720, trouwde aldaar op 20 oktober 1748 met:
59. DOROTHEA VAN MOERSEL, eveneens gedoopt in Lieshout, op 26 september 1725. Verdere gegevens onbekend.
60. HENRICUS COPPENS, geboorte en overlijden onbekend, trouwde in Lieshout op 5 mei 1754 met:
61. MARIA JASPERS/GASPARS, gedoopt in Lieshout op 19 november 1720.
62. ANTONIUS VAN HOOFF/HOVE, gedoopt in Lieshout op 28 juli 1711, overlijden onbekend. Trouwde aldaar op 13 november 1740 met:
63. CATHARINA HENDRIX, van wie geen verdere gegevens bekend zijn.

(Ingezonden mededeling)

Het historisch jaarboek voor Helmond, de Vlasbloem, verscheen eind vorig jaar voor de dertiende keer. Dit deel is voor een belangrijk deel gewijd aan het eind 1990 gesloopte huis de Valck, het oudste stenen huis van Helmond, dat de hoek van de Markt en de kerkstraat zo een karakteristiek uiterlijk gaf. Op die plaats is onlangs door de familie Roxs nieuwbouw geopend; nieuwe winkels en kantoren.

H. Roosenboom begint met de Valck en het ontstaan van Helmond, waarna H. van Schijndel-Kattestaart een overzicht geeft van de geschiedenis van het huis en haar bewoners. P. Bitter en T. Hermans doen verslag van het archeologisch en bouwhistorisch onderzoek waarna N. Arts en T. Huijbers in zestiende eeuws afval duiken. G. van den Eynde besluit met een samenvatting. Na geconcludeerd te hebben dat het onderzoek nieuwe inzichten heeft opgeleverd, besluit hij: 'Bovendien werd duidelijk dat ook [...] onderzoek in kleinere steden resultaten opleveren die van belang kunnen zijn voor de kennis van het middeleeuwse verstedelijkingsproces.'

Traditiegetrouw begint de Vlasbloem met een overzicht aan de hand van foto's van de belangrijkste gebeurtenissen in 1992. N. Arts en M. Rieter beginnen met een archeologische kroniek. Twee literatuur-overzichten besluiten deze dertiende Vlasbloem.

De artikelen zijn geïllustreerd met foto's en (reconstructie)tekeningen. Het boek is te koop bij het Gemeentearchief aan de Molenstraat en de Helmondse boekhandels voor f 35,-.

AANVULLINGEN EN CORRECTIES OP 'HELMOND IN DE TANG GENOMEN'

Van een aantal mensen ontvingen wij aanvullingen en correcties op Helmonds Heem 1993-3, 'Helmond in de tang genomen' door de heer L. van Aerle met medewerking van de redactie. Helmonds Heem is altijd blij met reacties en met kopij. Vandaar dat we hier een overzicht geven van de belangrijkste opmerkingen die bij ons zijn binnengekomen. Daarin zijn niet opgenomen een aantal tikfouten. Door de tijdsdruk om het boekje tijdig bij de mensen te hebben, onthak het aan een goede correctie. Onze excuses daarvoor. In een eventuele herdruk zullen deze zeker gecorrigeerd worden.

De heer J. Rijniers uit Helmond vult op pagina 189 aan: niet drie maar zeven leden van de luchtwachtdienst zijn (bij Calais) gesneuveld. Onder andere hun commandant, W. Rijniers, mijn vader.

De heer W. Verhoeven eveneens uit Helmond, heeft nummer 3 zeer nauwkeurig nagekeken. Zijn belangrijkste aanvullingen zijn de volgende:

□ pag. 186 sq.: het boekje 'Helmond in de oorlogsjaren' is niet alleen uitgegeven door Bex te Nuenen maar ook geschreven door C. Bex. En niet -zoals de redactie abusievelijk aannam- door Paul Kuijpers. Cor Bex woonde tijdens de oorlog aan de Zuiderstraat nummer 28 in Helmond. Hij had zijn drukkerij te Nuenen en schreef 'Helmond rond de oorlogsjaren' eind 1945, begin 1946. De heer Verhoeven weet dat omdat hij voor Bex de correctie verzorgd heeft. Het blijkt verder uit het lage nummer van het persoonsbewijs van de verder anonieme schrijver. Naar alle waarschijnlijkheid is dat persoonsbewijs nummer 1012 van Cor Bex. Ook in de literatuurlijst staat deze bron -net als in vele andere werken- foutief op naam van P. Kuijpers.

□ pag. 190, midden: de eerste Nederlandse militairen enz. Ook in juni kwamen nog mensen naar huis. o.a. de heer Verhoeven zelf, uit Beesd;

□ pag. 190, onder: stadsgenoten en traptten emmers drinkwater omver;

- pag. 198, midden: het is niet geheel duidelijk wanneer de Nederlandse winterhulp is ingesteld. De ene bron noemt 1938, een andere 1939. De Finnen werden in ieder geval na inleidende schermutselingen eind november door Stalins troepen aangevallen;
- pag. 249, boven: de sluis bij Stipdonk is Sluis 8 en niet Sluis 9;

De heer J. Vos, geboren in Enschede en in de oorlog verhuisd naar Helmond, stuurde de volgende aanvullingen:

- pag. 187, bovenste regels: wij hadden er inderdaad geen idee van hoeveel soorten Tommies er waren. Een Schot wilde beslist geen Engelsman worden genoemd. Hetzelfde gold voor de mensen uit Wales. Een Londenaar was trots dat hij behalve een beetje Engelsman een echte 'Londener' was;
- pag. 206, midden: alle mannen die niet te klein waren werden zonder meer van straat opgepakt en met vrachtwagens naar o.a. Mierlo-Hout en de houtzagerij van Raaijmakers gebracht. Daar werden ze aan het werk gezet om schuttersputjes te graven en tankversperringen [van hout, red.] aan te leggen. Daar waren ook leerlingen van de Ambachtsschool (later LTS) bij;
- pag. 216/217: het Duitse Marinelager in de hallen van Carps garefabriek aan de Haaglaan werd massaal geplunderd door de inwoners van Helmond. Een Duitse landwachter, in dit geval een oudere, Oostenrijkse militair in een lichtgroen uniform, schoot met een dubbelloops jachtgeweer (?) in de lucht. Maar hij kon de stormloop van 'het Haagje' niet keren;
- pag. 222, over het hospitaal: niet de Ambachtsschool maar de daarnaast gelegen Henricusschool (?) aan de Weg op den heuvel was door de Duitsers gevorderd. [Andere bronnen noemen café Slegers!, red.] Na de bevrijding hebben de Engelsen wel een hospitaal in de Ambachtsschool gehad;
- Mijns inziens is het onjuist dat Helmonders in het park aan het werk gezet werden om schuttersputjes te graven. Op 14 september 1944 ben ik -toen net zestien jaar- met mijn vader door het park gelopen naar de Ambachtsschool op de Heuvel om een kar te halen om van de Kromme Steenweg te kunnen evacueren. In het park waren op dat moment alleen Duitse militairen bezig met het graven van loopgraven en stellingen. Zij droegen zwarte unifor-

men, een soort overall met een pistool in een holster aan hun koppel. [Noot: onder meer de heer Van Brussel is zelf aan het werk gezet om in het park te graven, red.];

□ Ik heb toen ook de bommen aan de draaghalken van de ophaalbrug zien zitten. Aan elke draaghalk zaten drie vliegtuigbommen van ongeveer een meter lang met daarbij een stapel trotyl;

□ pag. 222, onderaan: hoewel al vanaf 14 september mensen vluchten, kwam mijns inziens de echte stroom vluchtelingen pas op gang toen Helmond-West bevrijd was op 22 september. Ons gezin hoorde daar ook bij. Wij waren eerst geëvacueerd van de Kromme Steenweg naar de Trambrugweg. Nadat we tijdens de eerste bevrijding nagenoeg de hele dag onder de baan van het mortiervuur hadden geleefd, zijn we gevlucht via het Haagje naar Mierlo-Hout;

□ pag. 235 (citaat): niet de sirenes van het luchtalarm waarschuwend voor het opblazen van de spoorbrug. Als een brug opgeblazen werd, werden de burgers gewaarschuwd door het blazen van de fabrieksfluiten. Dit gaf een ieler geluid dan de sirenes die zo angstig door de nacht konden loeien. Je wist dan ook waar het gevaar vandaan kon komen;

□ pag. 268, onder: op de hoek Markt/Ameidestraat zat natuurlijk niet de Edah maar de kruidenierswinkel van Ebben, zoals ook op de foto van pag. 267 onderin te zien is. Dezelfde fout staat in dat onderschrift;

□ pag. 190, tussenkop: 'Sieg' moet natuurlijk met een 'S', zoals verderop ook correct gespeld.

Tot zover de reacties die wij op 'Helmond in de tang genomen' hebben gekregen. De werkgroep Helmond vijftig jaar bevrijd is volop bezig met de voorbereiding van het jubileumboek. Nog steeds komen daarvoor bijdragen binnen en die zijn dan ook zeer welkom op het redactieadres, Basstraat 48, of via telefoonnummer 5 18 47.

INHOUD HELMONDS HEEM 1993

In de navolgende inhoud zijn de artikelen die in 1993 verschenen opgenomen, gealfabetiseerd op naam van de schrijver.

- Begemann in Beeld, 1993-1 blz. 1 t/m XX, t.o. blz. 56
- Aanvullingen op Begemann, 1993-2 blz. 175
- Aanvullingen en correcties op 'Helmond in de tang genomen', 1993-4 blz. 373
- L. van Aerle De militaire operaties rond de bevrijding van Helmond: **Helmond in de tang genomen** 1993-3 blz. 185
- Mei 1940 tot september 1944, een sfeerbeeld 188; Slachtoffers 189; "Wieder ein herrlicher Sieg" 191; Sportsfreund 192; Analfabeten 192; Stadsbestuur 193; Weerstand 194; Radio's inleveren 196; Schaarste 197; Gevoelige klappen 198; D-Day 199;
- Het Britse leger 199; Samenstelling Britse VIIIe Legerkorps 200; De 3e infanterie divisie 201; De 11e pantser divisie 202; Samenstelling Britse 11e pantserdivisie 204;
- Van Normandië naar Mierlo 205; Dierentuin Antwerpen 205; Moord op burgemeesters van Asten en Someren

206; Luchtaanval op trein 207; Dolle dinsdag in Helmond 208; Het dagboek van M. Ball-Determan 210; Venlo bij Valkenswaard 213; Rode gloed boven Eindhoven 214; Korzellig 214; Plan de campagne voor opmars naar Arnhem 216; Het vier-fasenplan van generaal O'Connor 218; Duitse tegenactie 219; Bruggehoofd Beringen 219; Helmond tussen 11 en 15 september 222; Over het Maas-Scheldekanaal 224; Fiets kwijt 226; Duitse versterkingen 228; Eindhoven bevrijd 229; De Duitse tegenaanval 231; De 107e Panzer Brigade in Helmond 231; Eindhoven gebombardeerd 234; Opgewonden stemming 234; 'Hell's Highway' 237; Bevrijding Mierlo op 21 september 240; Getroffen schuilkelder 240;

De aanval op Helmond 243; Veranderende plannen 244; Een misvatting 245; Grote risico's 245; Het centrum: Mierlo-Hout en Helmond 248; Brug bij Stipdonk 249; De aanval begint 250; De Slag om Sluis 11 250;

Vrijdag 22 september: 'notorious friday' 253; Ringen 253; De dood van luitenant Millar 255; Helpen 260; Majoor Fergus Higgins 261; Fluitende granaten 265; "Have a nice day." 271; 'Blutwurst' 272; Zwarte tol 274;

Zaterdag 23 september: geen slachting 277

	Paniek 281; Ben van Dorst 282; Nog niet vrij 282; Klaar voor de opmars 283;
	Zondag: "Warum gerade heute sterben?" . . . 284 Op weg naar het oostelijk deel van de stad 287;
	Maandag 25 september: front bij Bakel 288 De stad verlaten 288; Taal van het hart 290; De stroom groeit 294; Het Royal Norfolk Regiment 294; Zuivering vanuit Helmond-West 297; 'Spontane volkszang' 298; Bandieten 299; Opdracht uitgevoerd 301; Dood van commandanten 303; 'Landverraders' 304; In veilige haven 307; En verder 308; Lijst van gesneuvelde Britse militairen 311
J. Boetzkes	Kunst moet de straat op, 1993-4 blz. 339
A. Bodemeijer	Kwartierstaten van Helmonders deel 2: de familie Melters, 1993-2 blz. 123
A. Bodemeijer	Herinneringen aan Cato Jansen en Helmond, 1993-2 blz. 149
A. Bodemeijer	Kwartierstaten van Helmonders deel 3: de familie Van Duppen, 1993-4, blz. 361
HKK Beistervelds Broek & redactie	Zuid Koninginnewal 44 tot 48, 1993-2 blz. 157

J. van der Heijden	Begemann Helmond 1871 - 1993, 1993-1 blz. 25
P. Jacobs	Jacobs zoekt Jacobs, 1993-2 blz. 119
T. Korporaal	Een strijd om het recht van de botermarkten, 1993-2, blz. 139
M. Kreemers	Beeldende vorming in de eigen omgeving, 1993-4 blz. 353
W. van der Linden	Begemann Helmond vertaalt Helmond, 1993-1 blz. 109
G. van Neerven	Herinneringen van werknemers van Begemann: - Constructietekenaar Rinus de Bruijn: "Bij Begemann werd met hart en ziel gewerkt", 1993-1 blz. 77 - Jan van de Eventuin: altijd in het ijzer gewerkt, 1993-1 blz. 85 - Jan van der Vorst: Helmonder altijd in voor een snelle grap, 1993-1 blz. 93 - Frans Breuer -op bezoek bij Tine Verberne: "Alle bedrijven waar ik gewerkt heb zijn failliet", 1993-1 blz. 99 - W. van der Linden van nageljongen tot directeur, 1993-1 blz. 105
G. van Neerven	Heemkundekring inventariseert kleine monumenten, 1993-4 blz. 329
redactie	Helmondse adel (bijnamen bij Begemann), 1993-1 blz. 113
redactie	Frans Joseph van Thiel overleden, 1993-2 blz. 151

- S. Vonk Helmond een centrum van ijzerwerk,
1993-1 blz. 3
- S. van Wetten Protocollensprokkelingen deel 8, 1993-1
blz. 23
- M. Wijnhof Wederwaardigheden van een kleine
monumentenzoeker, 1993-4 blz. 343

HELMONDS HEEM

1993 nummer 4

negentiende jaargang

INHOUD:

Redactioneel	325
Heemkundekring inventariseert kleine monumenten G. van Neerven	329
Kunst moet de straat op J. Boetzkes	339
Wederwaardigheden van een kleine monumentenzoeker M. Wijnhof	343
Beeldende vorming in de eigen omgeving M. Kreemers	353
Kwartierstaten van Helmondse families deel 3: Van Duppen A. Bodemeijer	361
Aanvullingen en correcties op 'Helmond in de tang genomen'	373
Jaarinhoud 1993	376